

انسان‌شناسی اجتماعی و فرهنگی

(مردم‌شناسی)

با تاکید بر فرهنگ مردم ایران

تالیف:

هدایت الله ستوده

عضو هیات موسس و هیات امنای

موسسه آموزش عالی علاءالدوله سمنانی - گرمسار

با همکاری:

محمد نجیر

عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی

تهران - ۱۳۹۸

سرشناسه	:	ستوده، هدایت‌الله، ۱۳۱۹ -
عنوان و نام پدیدآور	:	انسان‌شناسی اجتماعی و فرهنگی (مردم‌شناسی) با تأکید بر فرهنگ مردم ایران / تألیف هدایت‌الله ستوده، محمود رنجبر.
مشخصات نشر	:	تهران : ندای آریانا، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	:	۲۴۸ص: مصور، جدول.
شابک	:	978-600-5770-58-2
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه : ص. [۲۴۱] - ۲۴۸ : همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	:	انسان‌شناسی -- ایران
موضوع	:	Anthropology -- Iran
موضوع	:	قوم شناسی -- ایران
موضوع	:	Ethnology -- Iran
موضوع	:	فرهنگ عامه -- ایران
موضوع	:	Folklore -- Iran
شناسه افزوده	:	رنجبر، محمود، ۱۳۲۲ -
رده بندی کلاس	:	۲۵GN
رده بندی دیویی	:	۰۹۵۵/۳۰۱
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۷۵۰۹

انسان‌شناسی اجتماعی و فرهنگی (مردم‌شناسی)

با تأکید بر فرهنگ مردم ایران

تألیف: هدایت‌الله ستوده

با همکاری: محمود رنجبر

ناشر: ندای آریانا

صفحه‌آرا: منیرالسادات حسینی

چاپ اول ۱۳۹۸

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۷۷۰-۵۸-۲

دفتر فروش: ۶ - ۶۶۹۶۷۳۵۵

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

قیمت: ۴۵۰۰۰ تومان

مقدمه.....	۱۱
------------	----

بخش اول

فصل اول: انسان‌شناسی اجتماعی و فرهنگی (مردم‌شناسی).....	۱۷
انسان‌شناسی و مردم‌شناسی.....	۱۷
شاخه‌های انسان‌شناسی.....	۱۸
انسان‌شناسی جسمانی.....	۲۰
انسان‌شناسی اجتماعی و فرهنگی یا مردم‌شناسی.....	۲۳
مردم-تباری و مردم‌شناسی.....	۲۳
مردم‌شناسی به عنوان علم قرن بیست و یکم.....	۲۴
ویژگی‌های مردم‌شناسی.....	۲۷
فایده مردم‌شناسی.....	۲۵
مردم‌شناسی کاربردی.....	۲۷

فصل دوم: مردم‌شناسی در پویه تاریخ.....	۳۱
مردم‌شناسی در دوران کهن.....	۳۱
هرودت پدر علم تاریخ.....	۳۲
ابن فضلان.....	۳۴
ناصر خسرو.....	۳۵
ابوریحان بیرونی.....	۳۶
ابن بطوطه.....	۳۷
ابن خلدون.....	۳۸
مردم‌شناسی در دورهٔ رنسانس.....	۳۹
مردم‌شناسی در ایران.....	۴۳

فصل سوم: جایگاه انسان‌شناسی در علوم اجتماعی.....	۴۷
باستان‌شناسی.....	۴۷
تاریخ.....	۵۰
زبان‌شناسی.....	۵۱
جامعه‌شناسی.....	۵۶

۵۷	روان‌شناسی
۵۹	روان‌شناسی اجتماعی
۶۰	- زیگموند فروید و نظریهٔ عقدهٔ اودیب
۶۱	- کارل گوستاو یونگ و نظریه ناخوابگاهی جمعی
۶۳	جغرافیای انسانی

فصل چهارم: فرهنگ؛ راه و روش زندگی در جامعه

۶۵	تعریف و مفهوم فرهنگ
۶۷	فرهنگ مادی و فرهنگ غیر مادی
۶۷	تکثر فرهنگی و مؤلفه‌های آن
۶۸	فرهنگ غیر مادی
۷۱	فرهنگ و شخصیت
۷۳	ویژگی، عنصر و حجم فرهنگی
۷۳	قوم‌مداری: برتری‌پسندی قوم و فرهنگ خودی
۷۵	ویژگی‌های فرهنگ
۷۹	تفاوت‌های فرهنگی

فصل پنجم: دبستان‌ها و نظریه‌های انسان‌شناسی

۸۶	دبستان تطور‌گرایی: پیشرفت جامعه‌های انسانی
۸۷	فرایند تطور‌گرایی
۸۸	انسان‌شناسان تطورگرا
۸۸	لوئیس هنری مورگان: از توحش تا تمدن
۹۲	دبستان اشاعه‌گرایی
۹۵	دبستان کارکرد گرایی
۹۶	دبستان اندام‌وارگی و کارکرد گرایی
۹۷	نوتطور‌گرایی
۹۹	نظریهٔ ساختارگرایی
۱۰۰	اصول تحلیل ساختی

فصل ششم: روش‌های پژوهش در انسان‌شناسی

۱۰۳	روش‌های پنهانگر و ژرفانگر
۱۰۴	پژوهش در میدان
۱۰۴	طرح مطالعه یک جامعه

۱۰۶	 مردم نگاری
۱۰۷	 مشکلات پژوهش های مردم نگاری
۱۰۹	 شیوه های پژوهش
۱۱۱	 فرق مردم شناسی و مردم نگاری
۱۱۳	 تک نگاری
۱۱۴	 روش گردآوری مطالب
۱۱۶	 روش دودمان نامه
۱۱۸	 نشانه های خویشاوندی

بخش دوم: انسان شناسی اجتماعی و فرهنگی (مردم شناسی)

۱۲۳	 فصل هفتم: فولکلور، مهم ترین میراث فرهنگی
۱۲۴	 تعریف و ویژگی های فولکلور
۱۲۵	 فولکلور و مردم شناسی
۱۲۵	 تاریخچه فرهنگ عامه در ایران
۱۲۷	 فرهنگ عامه
۱۲۸	 ادبیات شفاهی و انواع آن
۱۲۹	 ترانه ها
۱۳۲	 مثل؛ بل پیوند با آفرینش
۱۳۲	 ماشین نوشته ها
۱۳۵	 لالایی ها
۱۳۶	 چیستان ها
۱۳۷	 ضرب المثل ها
۱۳۸	 سنت ها
۱۳۹	 داستان ها و قصه ها
۱۴۱	 تحلیل روان شناختی
۱۴۳	 فصل هشتم: ساختار خانواده و نظام خویشاوندی
۱۴۳	 الف: تعریف خانواده
۱۴۶	 انواع خانواده
۱۴۹	 الگوهای قدرت و اقتدار در خانواده
۱۵۰	 الگوهای سکونتی خانواده

ازدواج و اشکال آن.....	۱۵۱
الگوهای ازدواج.....	۱۵۳
شیوه‌های همسرگزینی.....	۱۵۳
نظام خویشاوندی.....	۱۵۶
ردیابی رابطه خویشاوندی.....	۱۵۸
خویشاوندی سببی.....	۱۵۹
رابطه خویشاوندی در جامعه‌های سنتی ایران.....	۱۵۹
واژگان خویشاوندی.....	۱۶۰
جدوا و واژگان خویشاوندی.....	۱۶۲
فصل نهم: انسان‌شناسی باورهای دینی، اسطوره‌ها و مناسک.....	۱۶۳
دین و مارک‌های آن.....	۱۶۳
کارکردهای دین.....	۱۶۴
دین و اخلاق.....	۱۶۵
خاستگاه دین.....	۱۶۵
مانا (قدرت فوق طبیعی).....	۱۶۹
جادو و جادوگر.....	۱۷۵
فیتشسیم، بت پرستی (مرحله تطور یافته جان گرایی).....	۱۷۶
اسطوره: باور دینی انسان ابتدایی.....	۱۷۷
اسطوره و تاریخ.....	۱۷۷
مناسک و انواع آن.....	۱۷۸
کارکردهای مناسک گذر.....	۱۸۲
فصل دهم: انسان‌شناسی اقتصادی.....	۱۸۳
تاریخچه انسان‌شناسی اقتصادی.....	۱۸۳
سازمان اقتصادی.....	۱۸۵
فعالیت تولیدی یا کار.....	۱۸۶
تقسیم کار.....	۱۸۷
تقسیم کار بر حسب جنس.....	۱۸۸
همیاری و یاریگری.....	۱۹۰
تولید حیثیت.....	۱۹۲
پتلاچ: مبادله آیینی.....	۱۹۶

۱۹۷.....	حلقه کولا: نوعی مبادله فراگیر.....
۱۹۸.....	داد و ستد؛ مبادله آداب و اموال.....
۱۹۹.....	تجارت خاموش.....
۲۰۰.....	مبادله در بازار.....
۲۰۱.....	اقتصاد بازاری.....
۲۰۲.....	بازارهای هفتگی در ایران.....
۲۰۵.....	فصل یازدهم: انسان‌شناسی سیاسی.....
۲۰۶.....	ماهیت رفتار سیاسی.....
۲۰۷.....	قدرت سیاسی.....
۲۰۸.....	مفاهیم قدرت سیاسی.....
۲۱۴.....	نظام‌های سیاسی.....
۲۱۸.....	سرکردگی (رییس‌نوی با جامعه تحت رهبری رییس).....
۲۲۰.....	دولت (دیپلوم سالارز؛ جامعه تحت رهبری دولت).....
۲۲۰.....	سد دوره تکاملی فرهنگی: اجتماعی تشکیل دولت (نظام سیاسی).....
۲۲۱.....	جدول دوره توحش.....
۲۲۲.....	جدول دوره بربریت.....
۲۲۳.....	جدول دوره تمدن.....
۲۲۵.....	فصل دوازدهم: انسان‌شناسی حقوقی.....
۲۲۶.....	عرف و عادت.....
۲۲۷.....	رسم؛ عرف و قانون.....
۲۲۸.....	گام‌های رسیدن به حقوق و قانون.....
۲۳۰.....	ور گرم: گذشتن از آتش.....
۲۳۲.....	قانون سازوکار نظارت اجتماعی.....
۲۳۲.....	قانون و کارکردهای آن.....
۲۳۳.....	کارکردهای قانون.....
۲۳۴.....	قانون و مجازات.....
۲۳۵.....	خونخواهی؛ نوعی مجازات.....
۲۳۶.....	شیوه‌های حل اختلاف بین ایلات و اقوام ایران.....
۲۳۹.....	آئین فصل در عشایر خوزستان.....
۲۴۱.....	منابع.....

مقدمه

دنیایی که انسان در آن زندگی می‌کند، رویدادهای بی‌شماری را به خود دیده است. این رویدادها او را وامی‌دارد تا دربارهٔ آنها بیندیشد و برای شناخت و تبیین آنها بکوشد؛ شاید هنوز هم، جالب‌ترین مخلوق این دنیا، خود انسان باشد. انسان‌شناسی مطالعه نوع انسان است در همهٔ مکان‌ها و تمام زمان‌ها و نیز در جستجوی تولید دانش است دربارهٔ انسان و رفتار او و همچنین به مطالعهٔ انسان در ارتباط با خاستگاه، توزیع، طبقه‌بندی نژادی، روابط اجتماعی و محیطی و ویژگی‌های جسمانی و فرهنگ می‌پردازد.

انسان‌شناسی یکی از گسترده‌ترین و جذاب‌ترین حوزه‌های علمی علوم انسانی است؛ شاید جذابیتش، به خاطر توجه به "کل گرایانه‌ای" است که در پژوهش‌های نظری و تجربی به "انسان" دارد، زیرا هر جنبه‌های زیستی (انسان‌شناسی زیستی) و هم جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی (انسان‌شناسی اجتماعی و فرهنگی یا مردم‌شناسی) زندگی انسان را مورد مطالعه قرار می‌دهد.

این دانش بشری هم انسان را به عنوان فریدهٔ طبیعت و هم آفرینندهٔ فرهنگ مطالعه می‌کند و علاقه‌مند است تکامل زیستی، اجتماعی و فرهنگی انسان را در گذشته و حال مورد پژوهش قرار دهد و نیز بررسی شیوه‌های زندگی انسان در مکان‌های دور افتاده و ناشناخته همان قدر برای آن، دارای اهمیت است که مطالعهٔ شیوه‌های زندگی ملت‌های پرجمعیت همراه با تکنولوژی (فناوری) پیشرفته آنان.

درواقع، یکی از بحث‌هایی که همواره برای ما انسان‌ها مطرح است، یافتن پاسخ‌هایی به این پرسش‌ها است که از کجا آمده‌ایم، آمدنمان برای چه بوده و به کجا می‌رویم؟ به قول مولانا:

• ز کجا آمده‌ام؟ آمدنم بهر چه بود؟ به کجا می‌روم آخر، نمایم وطنم
برای یافتن این پرسش‌ها، انسان‌ها در سراسر تاریخ زندگی خود، به افسانه‌ها، اسطوره‌ها، فرهنگ عامه (فولکلور) روی آورده‌اند و حتی بیشتر از تجربه‌های حاصل از مشاهدات دقیق خود، به آنها اقبال نشان داده‌اند. انسان‌شناسی نزدیک به دو قرن است که با رویکرد علمی که بتواند به این پرسش‌ها پاسخ دهد، پدید آمده است.
این کتاب از دو بخش، هر بخش شامل شش فصل تنظیم شده است، بخش اول

شامل: تعاریف، دبستان‌ها و نظریه‌ها، ارتباط انسان‌شناسی با دیگر علوم اجتماعی و روش تحقیق می‌باشد، بخش دوم شامل: فولکلور (فرهنگ عامه)، خانواده و نظام خویشاوندی، انسان‌شناسی دینی، اسطوره‌ها و مناسک و نیز انسان‌شناسی، اقتصادی، سیاسی و حقوقی سامان یافته است.

در پایان لازم می‌دانم از آقای مصطفی میرحسینی مدیر انتشارات آوای نور و خانم میرحسینی که صفحه‌پردازی و چاپ نهایت کوشش را مبذول داشته‌اند تشکر کنم. امید است کم و کاستی‌های کتاب را که ناگزیر از خامی و نارسایی قلم و اندیشه نگارنده است ببخشایند.

هدایت اله ستوده

مرداد ماه ۱۳۹۸